

СТ А Н О В И Щ Е

От: *проф. д-р Николай Христов Щерев;*
катедра „Индустиален бизнес“, УНСС-София;
научна специалност: 05.02.18 Икономика и управление (индустрия), 3.8.
Организация и управление на производството (индустрия)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по *професионално направление „Икономика“, научна специалност „Икономика и управление (индустрия)“* в УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Димитър Кирилов Белелиев*
Тема на дисертационния труд: *Оценка на енергийната сигурност в България*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 1582/15.07.2020 на Зам. ректора по НИД на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Индустиален бизнес“ на Бизнес факултета на УНСС по професионално направление „Икономика“, научна специалност „Икономика и управление (индустрия)“ съгласно Заповед на Зам. ректора по НИД на УНСС № 377/21.02.2018. Обучението е осъществено в *свободна* форма през периода 2018 – 2020 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

A. Оценка за: актуалност на темата; целта; задачите; и основната теза на дисертационния труд

1. Актуалност на темата: Актуалността на темата е безспорна: енергийната сигурност се определя като важен компонент на националната сигурност и поради това измерването и управлението на енергийната сигурност е важна стратегическа задача в компетенциите на националното управление. Наред с това, енергийната сигурност има не само национално, но и регионално и дори персонално значение, доколкото енергийната сигурност се определя от цените на енергийните ресурси и от стабилността в доставките на тези енергийни ресурси. По този начин въпросите на енергийната сигурност имат не само политическо, но и социално и икономическо измерение.

Така изведената актуалност е добре обоснована, не само в увода на дисертационния труд и в автореферата към него, но тя може да бъде откритоена в основните параграфи на самия докторантски труд.

2. Цел и задачи: Като основна цел е поставена следната: **да се предложи подходящ модел на основата на адаптиране на съществуващи такива, за оценка на енергийната**

сигурност на България и нейното устойчиво управление. Така дефинираната цел е намерила израз в декомпозиране на 2 подцели и 5 задачи на дисертационния труд.

Така поставените основна цел, подцели и задачи, считам че са напълно постигнати в дисертационния труд. За това може да се съди по основните резултати на дисертационния труд и по-конкретно: разработена и приложена е на практика авторова методика за измерване и оценка на енергийната сигурност в България.

3. Теза на дисертационния труд: енергийната сигурност е необходимо да се изследва в контекста на изследване на националната сигурност при използване на подходящ и адекватен за българските условия комплексен модел за оценка реалното проявление на система от фактори и присъщите им индикатори, изразяващи влиянието на техническите, технологичните, икономическите и пазарните; социалните и екологичните компоненти, определящи енергийната сигурност.

Изведената теза може да се оцени като коректно зададена и в последствие, успешно защитена в цялостното съдържание на дисертационния труд.

V. Оценка за: предмета, обекта, структурата и използваната литература в дисертационния труд

1. **Предмет** на дисертационния труд: **оценката на енергийната сигурност като основен елемент от националната сигурност на страната.** Така дефинираният предмет е коректен и отразява съдържателните моменти на дисертационното изследване. Като коректно може да се определи и направеното ограничение в предмета като изследването в дисертационния труд **се ограничава до изучаване на основни фактори, оценени чрез система от показатели и индикатори, които влияят върху комплексната оценка на енергийната сигурност.**

2. **Обект** на дисертационния труд: **експерти с различна експертност (енергийни експерти, експерти по сигурност, икономически експерти), заемащи различни управленски позиции (на равнище висше управление, на средно и низово управленско равнище и на експертни позиции) в различни по своя обхват и дейност фирми и обществени организации (държавни институции, агенции и пр.).** Изборът на обект е коректно аргументиран, особено по отношение на дефинирания предмет на дисертационното изследване. Положително може да се оцени и направеното ограничение в обекта, а именно: **фокусиране върху личните мнения и отношение към енергийния риск, а не корпоративната оценка на факторите на енергийния риск.**

3. **Обем** на дисертационния труд: Дисертационният труд, разработен и представен от *Димитър Кирилов Белелиев* на тема „*Оценка на енергийната сигурност в България*” е в обем от 173 страници и съдържа: увод, три глави, заключение, библиографска справка и приложения. В основната си част трудът съдържа 46 фигури и схеми, и 45 таблици. Обемът, структурата и съдържанието на дисертационния труд могат да се оценят като напълно задоволителни за присъждане на ОНС „доктор“.

4. **Структура** на дисертационния труд: В структурно отношение основният текст на дисертационния труд е представен в три самостоятелни глави с характер съответно на: теоретична, методическа и приложна глави. Всеки от тези структурни елементи има своята самостоятелност и завършеност и в същото време изразява логическия модел на докторанта като има ясна, точна и напълно коректна обвързаност и последователност между отделните части на дисертационния труд.

5. **Литература:** Списъкът на използваната литература включва 103 заглавия, в т. число на български, руски и на английски език. Използваната литература е съвременна, обхваща важни и значими аспекти на теорията за сигурността, измерването и управлението на енергийната сигурност, както и разкрива съществени приложни страни на отделни фактори, определящи оценката на енергийната сигурност на различни равнища: макро-, мезо- и микро-.

6. *Приложения:* Към дисертационния труд е представено 1 приложение: Анкетна карта, която изразява синтез на методическата рамка и моделите за измерване на енергийната сигурност, от една страна, и инструмента, чрез който е събрана информацията за провеждане на приложното изследване на енергийната сигурност в България, от друга. Така представеното приложение допълва основния текст на дисертацията и напълно коректно е изведено извън основното тяло.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

А. Основни научни и/или научно-приложни резултати

Основните резултати, постигнати в дисертационното изследване могат да се изведат в 2 основни групи:

1. *научни резултати:* основните научни резултати са свързани с обобщения на теоретичните постановки, свързани с предмета и обекта на дисертационното изследване. Като по-значими могат да се открият:

- проучени са същностните аспекти на ключови понятия като: сигурност, национална сигурност и енергийна сигурност. Това е позволило на докторанта да синтезира основните измерители на икономическата сигурност, които се реализират в енергетиката (стр.39-45)

- проучени са факторите, влияещи върху реализирането на енергийната сигурност, вкл. външни и вътрешни икономически фактори, политически фактори, технически и технологични фактори, социални фактори и др.

- проучени са някои добри практики при управлението на енергийната сигурност на национално и на корпоративно равнище.

2. *научно-приложни резултати:* основните (научно-) приложни резултати са свързани с изведената методика за провеждане на приложното изследване, както и с практическото проучване на енергийната сигурност в България. Като по-значими могат да се открият:

- изведени са основните стъпки от методиката за диагностика на икономическата сигурност в енергетиката на България, които стъпки са в основата на провеждане на приложно изследване. В това направление положителна оценка заслужава систематизацията на основни показатели и измерители, както и дефинираните алгоритми за провеждане на индикативен анализ на енергийната сигурност в България.

- проведен е обективен анализ на състоянието на българската енергетика, резултатите от който служат за бенчмарк при анализа на получените приложни резултати от изследването (стр.93-103).

- проведен е анализ на силата на влияние на енергийната сигурност (стр.104- 134) като са открити не само степента на влияние на отделните факторни въздействия, но е проведен и анализ на взаимовръзката между тях.

- систематизирани са основни различия в оценката на енергийната сигурност в зависимост от компетенциите и социалните фактори на принадлежността на оценяващите енергийната сигурност експерти (стр.135-142).

- предложен е авторов модел за подобряване на енергийната сигурност, конкретизиран според отделните равнища на управление (стр.143-146).

В заключение, дисертационният труд представен от *Димитър Кирилов Белелиев* демонстрира наличието на редица научни и научно приложни резултати, които са резултат от изпълнението на поставените изследователски задачи. Постигнатите резултати са авторови и са безспорни. Голяма част от тях са в основата на оценката наличието на научни и научно-приложни приноси на дисертанта.

В. Използвана методология в дисертационния труд

Методологията на дисертационното изследване е представена във втора глава на дисертационния труд като са обхванати 2 съществени елемента: Методология и обхват на изследването; Методико-организационни аспекти на изследването.

1. *Методология и обхват* на изследването: положително се оценява извеждането на основни принципни постановки на провежданото приложно изследване, което дава ориентири за методите за изследване и източниците на информация.

2. *Методико-организационни* аспекти на изследването: представени са основните научно-изследователски методи, методически инструментариум, източниците на информация и са изпълнени етапите и провеждане на емпирично изследване. От представеното съдържание следва, че методико-организационните аспекти напълно отговарят на поставената докторантска теза и са в изпълнение на голяма част от заложените в увода задачи на дисертационното изследване. Етапите на приложното изследване са изпълнени коректно, което позволява на автора да получи статистически значими резултати по отношение на обекта и предмета на дисертационното проучване.

С. Изпълнение на поставените задачи и постигане на целта на дисертационния труд

В заключителната част на дисертационния труд (стр.146-150) е направен синтез и са извършени обобщения по отношение на постигнатите резултати, по отношение на изпълнението на поставените задачи и по отношение на докторантската теза. Приемам направените обобщения като напълно коректни, с което се потвърждава изпълнението на дефинираните основна цел, 2 подцели и 5 задачи на дисертационния труд, както и се потвърждава дефинираната от докторанта теза на дисертационното изследване.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Структурата и съдържанието на представения от *Димитър Кирилов Белелиев* докторантски труд са основание да заключа, че представената за рецензиране дисертация притежава редица **беспорни приноси**. Напълно приемам дефинираните от докторанта шест приноса в дисертационния труд като те могат да се разделят в две групи:

- *научни приноси:*
 1. Систематизирани са и са разгледани от гледна точка на еволюционното развитие на основни категории и понятия, свързани с основите на енергийната сигурност, вкл. общите параметри на сигурността и нейните аспекти, икономическата сигурност и нейните елементи на националната сигурност, същността на енергийната сигурност и най-добрите практики при нейното управление.
 2. Представен е обзор на разнообразни теоретични и приложни подходи, методи и инструменти за оценка и измерване на енергийната сигурност, на чиято основа е извършено обобщение и е систематизирана авторова методика за оценка на енергийната сигурност в България.
- *научно-приложни приноси:*
 1. На базата на теоретично и приложно изследване на автора е извършена оценка и е направено подходящо ранжиране на факторите, влияещи върху енергийната сигурност на България. Това позволява да се идентифицират и да се опишат чрез основните им характеристики основни проблемни области на развитие на енергийния сектор в България.
 2. При проведено емпирично изследване, на основата на предложен авторски модел за оценка на енергийната сигурност е проведен тест за стратегическо планиране на енергийния сектор, включващ действен модел за оценка на енергийната сигурност с описание на свързаните цели и резултати.
 3. В приложен план, на основата на теоретико-методическото изследване е доразвит приложния инструментариум за оценка и анализ на енергийната сигурност като е предложена и тествана методика и указания за подготовка на балансирана система от показатели за оценка интересите на заинтересованите страни

4. На основата на получени резултати от тестване и апробиране на авторски модел за оценка на енергийната сигурност са сравнени и оценени текущите характеристики на енергийните компании и алтернативите за перспективно развитие на енергийния сектор в смесена, доминиращо пазарна икономика

Приносите са дефинирани точно и ясно като цяло отразяват реално постигнатите резултати от докторанта при изпълнение на целта и задачите в дисертационния труд. Посочените приноси са лично дело на докторанта и могат да се оценят високо от гледна точка на практическата им значимост за измерване, оценка и управление на енергийната сигурност на национално и корпоративно равнище.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Представените доказателства по дисертационния труд: 2 студии, вкл. 1 самостоятелна; 4 статии, вкл. 3 самостоятелни и 1 на англ.език; и 5 доклада от научни конференции отразяват съществени части от дисертационния труд и напълно удовлетворяват изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

6. Оценка на автореферата

Представените съдържателни моменти на дисертацията са намерили своето адекватно място в представения за рецензиране Автореферат на дисертационния труд. Авторефератът е в обем от 50 страници като коректно представя основните тези, изводи и резултати, представени в дисертационния труд. Структурата и съдържанието на автореферата са в съответствие със законите и подзаконови изисквания.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Общото ми мнение е, че дисертационният труд, представен от *Димитър Кирилов Белелиев*, не притежава значими пропуски или явни грешки, които да намалят оценката ми за качествата на труда.

8. Заключение

Предложеният дисертационен труд от *Димитър Кирилов Белелиев* на тема „*Оценка на енергийната сигурност в България*“ напълно отговаря на изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научна степен и за заемане на академични длъжности в УНСС за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Като имам предвид посочените по-горе положителни моменти на структурата и съдържанието на дисертационния труд, научните и приложните приноси в него, както и качествата на автора, считам, че дисертацията представлява завършено оригинално авторско изследване. Всичко това ми дава основание да изразя своето **ПОЛОЖИТЕЛНО** становище на *Димитър Кирилов Белелиев* да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност: „Икономика и управление“ /индустрия/.

11 Август 2020г / София

Подпис:
/проф.д-р Николай Щерев/